

RUSYA FEDERASYONU DIŞ POLİTİKASINDA 'RUS DİASPORASI' OLGUSU

İbragim KHASANOV*

ÖZET

Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının genel olarak ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer ve herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu anlamına gelen diaspora, 20. yüzyıldan itibaren devletlerin dış politikalarında önemli bir etki aracı olarak öne çıkmaktadır. Dünyadaki nüfusunun 20 ile 30 milyon arasında olduğu tahmin edilen Rus diasporası da bu gruba dâhil edilmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu'nun (RF) yönünü Batı'ya doğru çeviren Yeltsin yönetimi başlangıçta Rus diasporası ile ilgili meseleleri gündeme getirmek istemese de ülkenin muhtelif kanatlarına mensup siyasal elitlerinden gelen baskılara dayanamayıp Rus diasporasının haklarının korunmasını RF dış politikasının önceliklerinden biri haline getirmiştir. Bu bağlamda, 1992 yılının sonlarından itibaren RF dış politikasındaki bu konumunu muhafaza eden ve bu süreçte kavramsal, coğrafi ve hukuki olarak kapsamı genişletilmiş olan Rus diasporası, RF'nin temelde dünyada Rus dili ve kültürünün yaygınlaştırılması, RF ile ilgili olumlu imajın oluşturulması faaliyetleri aracılığıyla yumuşak gücüne ve kamu diplomasisine katkı sağlaması ile post-Sovyet coğrafyasında bulunan devletlerin dış politikalarına etki ederek kendi nüfuz alanını muhafaza etmeye yönelik dış politika amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir unsur/araç ve dayanak işlevi görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rus Diasporası, Rusya Federasyonu, Dış Politika, Post-Sovyet Coğrafyası.

THE PHENOMENON OF 'RUSSIAN DIASPORA' IN THE FOREIGN POLICY OF THE RUSSIAN FEDERATION

ABSTRACT

Diaspora, which generally means the place where any nation or members of faith live as a minority outside their home country and the branch of any nation separated from its homeland, has been an important instrument of influence in the foreign policies of states since the 20th century. The Russian diaspora, whose population is estimated to be between 20 and 30 million in the world, is also included in this group. After the disintegration of the Soviet Union, the direction of the Russian Federation towards the West, the Yeltsin administration did not initially want to raise issues related to the Russian diaspora, but made the protection of the rights of the Russian diaspora one of the priorities of the Russian diaspora. In this context, the Russian diaspora, which has maintained its position in the RF foreign policy since the end of 1992 and whose conceptual, geographical and legal scope has been expanded in this process serves as an important instrument and basis for the realization of the foreign policy aims of the RF to contribute to the soft power and public diplomacy through the activities of the promotion of Russian language and culture in the world and the establishment of a positive image of the RF and to maintain its own sphere of influence by influencing the foreign policies of the states in post-Soviet geography.

Keywords: Russian Diaspora, Russian Federation, Foreign Policy, Post-Soviet Geography.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 22.11.2019; Yayına Kabul Tarihi: 01.01.2020

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, GİRESUN; ORCID: 0000-0003-1544-3739, E-posta: khasanov.ibragim@yandex.ru

Giriş

Uluslararası politikada başta diplomasi, propaganda, boykot, ambargo, abluka ve savaş/askeri müdahale gibi devletlerin klasik dış politika araçlarının yanı sıra 20. yüzyıldan itibaren giderek önemleri artan diasporalar da devletlerin dış politikalarında önemli bir etki aracı olarak öne çıkmaktadırlar. Başlangıçta ekseriyetle Yahudiler için kullanılmış olan diaspora kavramı zaman içerisinde anlam genişlemesine uğrayarak muhtelif nedenlerden ötürü anavatanlarını terk etmiş olan topluluklar için kullanılmaya başlanmıştır. Dünyada nüfusunun 20 ile 30 milyon arasında olduğu tahmin edilen Rus diasporası da bu gruba dâhil edilmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra kısa bir süreliğine yönünü Batı'ya çeviren Rusya Federasyonu, iç politikasında meydana gelen birtakım gelişmelere bağlı olarak yakın çevresi olarak telakki ettiği post-Sovyet coğrafyasını dış politikasının önceliği haline getirmiştir. Bu politikası kapsamında önüne çıkan meselelerden birini de bahsi geçen bölgede Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra etnik azınlık haline gelen Rusların durumu oluşturmuştur.

Bu bağlamda, Rusya Federasyonu dış politikasında 'Rus diasporası' adlı bu çalışmanın birinci bölümünde tarihsel olarak diaspora kavramının gelişimi, diaspora gruplarının sınıflandırılmasına yönelik teorik yaklaşımlar ve bu grupların devletlerin iç ve dış politikalarına etkileri konusu ele alınmış olup; ikinci bölümde ise doktrinel (teorik) ve pratik düzeyde Rus diasporasının kavramsal, coğrafi ve hukuki olarak kapsamı ile Rusya Federasyonu dış politikasındaki yeri irdelenmiştir.

Diaspora Kavramı, Diasporanın İç ve Dış Politika ile İlişkisi

Diaspora kavramı, antik dönemden bu yana varlığını sürdürmektedir ve günümüze gelene kadar tarih süreci içerisinde anlam genişlemesine uğramıştır. Diaspora kavramının kelime kökenine inilerek bir inceleme yapıldığında, kavramın Yunanca'dan geldiği ortaya çıkmaktadır. Etimolojik açıdan incelendiğinde ise diaspora kelimesi, saçmak anlamına gelen "dia" kelimesi ve tohum anlamına gelen "spora" kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur (Tosun 2016: 221). Türkçe'ye Fransızca'dan geçmiş olan diaspora Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne göre "Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer ve herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu, kopuntu" olarak geçmektedir (TDK, 2019)¹. Kaynaklara bakıldığında diaspora kavramının Septuagint'de² anavatanları dışında sürgünde yaşayan Yahudileri tanımlamak için ve İskenderiye'de yaşayan Helenik Yahudi topluluklarını kastederek kullanıldığı görülmektedir. Genel olarak Filistin dışında yaşayan Yahudiler için kullanılır hale gelen diaspora kelimesinin, Yunanlar tarafından Küçük Asya ve Akdeniz'in arkaik dönemde kolonizasyonunu ifade etmek için kullanıldığı da belirtilmektedir (Yaldız 2013: 294).

Daha çok Yahudiler için kullanılan diaspora kavramı, tarihsel süreç içerisinde ana yurdundan ayrılan diğer bazı topluluklar için de kullanılır olmuştur. Bu toplulukların başında da Afrikalılar ve Ermeniler gelmektedir. Afrika dışında yaşayan Afrikalılar için diaspora kavramının kullanılmasından önce de Afrikalılar ve Yahudiler arasında düşünsel bir ilişki, sosyolojik paralellikler kurulmuştur. Bununla birlikte, diaspora kelimesi 1965 yılına kadar Afrikalılar için kullanılmamıştır. Tarihçiler tarafından kökenleri M.Ö. 5. yüzyıla kadar götürülen Ermeni toplumu, diaspora kelimesi bağlamında Yahudilere en çok

---

¹ Diasporanın sözlükteki bir diğer anlamı da "Yahudilerin ana yurtlarından ayrılarak yabancı ülkelerde yerleşen kolları, kopuntu"dur.

² Kitab-ı Mukaddes'in İskenderiyeli 70 Yahudi âlim tarafından İbraniceden Yunancaya tercümesidir.

benzeyen topluluk olarak telakki edilmektedir. Fakat asırlardır dünyanın dört bir yanında dağınık olarak yaşamalarına rağmen Ermeniler, 19. yüzyıla kadar diaspora kavramıyla tanınmazlar. Bu dönemde Almanya'da, İngiltere'de ve ABD'de sıkça kullanılmaya başlayan diaspora kelimesi, dinleri etrafında birleşmiş Ermeniler gibi halklara göndermede bulunmaya başlamıştır. Daha sonra 1931'de Simon Dubnov'un Encyclopedia of the Social Science'da diasporayı tanımlarken Ermenileri örnek göstermesi, diaspora kavramının Yahudiler için kullanılan özel bir isim olmaktan çıkarılarak benzer tarihsel süreçleri yaşamış diğer topluluklar için de kullanılabilmesinin ve dolayısıyla kavramın genişlemesinin/gelişmesinin önünü açmıştır (Yaldız 2013: 295-297). Netice itibariyle, 20. yüzyıla gelindiğinde işçi göçleri, savaşlar ve diğer problemlerden dolayı ülkesini terk eden nüfusun artmasıyla beraber diaspora kavramı genel bir anlam kazanarak anayurdunu belirli nedenlerden dolayı terk ederek farklı bir ülkede azınlık şeklinde yaşayan ancak kültürel bağlarını devam ettiren topluluklar için kullanılmaya başlanmıştır (Tosun 2016: 221). Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve küreselleşmenin yaygınlaşması diaspora kavramının gelişiminde önemli bir etki yaratmıştır. Bu çerçevede diaspora kavramı için klasik ve modern yaklaşımların mevcudiyetinden söz etmek mümkündür. Klasik yaklaşım incelendiğinde, diasporanın özellikleriyle ilgili William Safran ile Robin Cohen gibi iki önemli uzmanın tanımlamaları öne çıkmaktadır. Diaspora kavramının içeriğinden çok niteliği üzerinde duran Safran, çalışmalarında bir diaspora grubunun altı temel özelliğinden bahsetmektedir:

1. Kendileri veya ataları, belirli bir merkezden, iki veya daha fazla bölgeye dağılmışlardır.
2. Anavatana ilişkin ortak bir hafıza, vizyon veya mitosu korurlar.
3. Misafir oldukları toplum tarafından tam olarak kabul görmediklerine ve muhtemelen de asla kabul görmeyeceklerine inanırlar ve bu yüzden kendilerini kısmen yabancı ve izole edilmiş hissederler.
4. Tarihsel anavatanlarını, kendilerinin gerçek, ideal evi olarak kabul ederler; şartlar uygun olduğunda kendileri veya sonraki nesiller, anavatana geri dönecektir/dönmelidir.
5. Hep birlikte, anavatanın korunması, güvenliği ve refahı için çalışmaları gerektiğine inanırlar.
6. Anavatanla bağlarını korumaya devam ederler ve etnik bilinçleri ve dayanışmaları, önemli ölçüde bu ilişki üzerinden tanımlanır.

Safran'a göre, hiçbiri Yahudi diasporasının ideal tipini tam olarak karşılama da günümüzde Ermeni, Mağribi, Türk, Filistin, Küba, Yunan ve belki Çin diasporalarından bahsetmek mümkündür (Yaldız 2013: 303). Yahudi diasporasının genel özellikleri ile birlikte gittikçe daha geniş bir anlamda kullanılan diaspora teriminin gelişimini kapsayacak bir kavramsal çerçeve çizilmesi gerektiğini savunan Robin Cohen ise bahsi geçen konuyla ilgili dokuz özellik sıralamıştır:

1. Ana yurttan genellikle travmatik bir şekilde ayrılma,
2. Ya da iş aramak, ticaret veya kolonyal amaçlar gibi nedenlerle ayrılma.
3. Kolektif bir hafıza ve ana yurda ilişkin mitos.
4. Varsayılan ana yurdun idealize edilmesi.
5. Geri dönüş hareketleri.
6. Uzun zamandan beri devam ettirilen güçlü bir etnik grup bilinci.
7. Ev sahibi toplumlarla sorunlu bir ilişki.
8. Diğer ülkelerdeki soydaşlarla birlikte dayanışma duygusu.
9. Hoşgörülü ev sahibi devletlerde daha iyi bir yaşam kurma ihtimali.

Yaldız (2013: 304) bu tanımlamadan yola çıkarak; diasporanın ana yurttan iş aramak veya ticari amaçlarla ayrılarak da oluşabileceğini ifade eden ve diğer ülkelerdeki soydaşlarıyla işbirliği ve dayanışma içinde olarak küresel bir aktöre dönüşebileceğine işaret eden Cohen'in 21. yüzyılın toplumsal, siyasal, küresel ve ekonomik gerçekleriyle örtüşen bu tanımlamayı yaparak kavramsal düzeyde diaspora çalışmalarına önemli katkı sağladığı kanaatinde.

Diaspora kavramının tanımı ve özelliklerine ilişkin uzmanlar arasında tam bir görüş birliğinin bulunmaması durumu, diasporaların sınıflandırılması hususu için de geçerlidir. Diaspora ile ilgili literatürde yazarlar tarafından farklı kıstaslar dikkate alınarak birçok tasnif yapıldığı görülmektedir. Bunlardan bazılarını ifade etmekte yarar vardır. Örneğin M. Bruneau diasporalarla ilgili tasnifini din, meslek ve siyaset gibi üç kıstası kullanarak yapmaktadır. Bruneau'ya göre, Çin diasporası gibi mesleki/iş tarafı öne çıkan; Yahudi, Ermeni ve Yunan diasporaları gibi yaşamlarında dinin ön planda olduğu diasporalar ile Filistin diasporası gibi daha güçlü bir devlet tarafından anayurtlarının işgal edilmesi sonucunda siyasi temelde ortaya çıkan üç grup diasporadan bahsetmek mümkündür (Zatulin vd. 2011a: 21-22). Tatyana Poloskova ise çalışmasında diasporaları devletlerarası ilişkilerde sahip oldukları yere göre bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Buna göre, uluslararası ilişkilere küresel, bölgesel ve ikili düzeyde etki eden üç diaspora grubu vardır. Poloskova, Yahudi, Ermeni ve Çin diasporalarını uluslararası ilişkilere küresel düzeyde, Rus diasporasını post-Sovyet coğrafyası özelinde bölgesel düzeyde ve Lezginleri de devletlerarasında ikili düzeyde etki eden diaspora gruplarına örnek olarak göstermektedir (Zatulin vd. 2011a: 23).

Daha evvel bahsi geçen İngiliz akademisyen Robin Cohen de diasporalar için dikkat çekici bir sınıflandırma geliştirmiştir. Diasporaları, mazlum diasporalar (Yahudiler, Filistinliler, İrlandalılar, Afrikalılar ve Ermeniler), emek diasporaları (Hintliler, İtalyanlar, Türkler), emperyal diasporalar (İspanyollar, Portekizliler, Hollandalılar, Almanlar, İngilizler, Ruslar, Fransızlar), ticaret diasporaları (Çinliler, Lübnanlılar) ve kültürel diasporalar (Karayıplılar) olmak üzere beş gruba ayıran Cohen, bu yaklaşımın keskin çizgiler içermemesinden dolayı ilgili diaspora gruplarının zaman içerisinde değişebileceğini ve bu başlıklardan birkaçıyla örtüşebileceğini savunmaktadır (Yaldız 2013: 308). Diaspora çalışmaları alandaki literatüre önemli bir katkı da Rogers Brubaker tarafından yapılmıştır. Brubaker, diasporalar ile ilgili sınıflandırmalarda kriz diasporalarından da bahsedilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Uzman, bu tanımlamasıyla I. Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu gibi çok uluslu devletlerin parçalanmasıyla ve Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği, Yugoslavya ve Çekoslovakya gibi devletlerin dağılması sonucunda ortaya çıkan diasporaların mevcudiyetine dikkat çekmiştir. Arutyunov'a göre post-Sovyet coğrafyasındaki Ruslar bu gruba dâhil edilebilirler (Zatulin vd. 2011a: 24).

Bir diğer önemli tasnif de Vyacheslav Popkov'a aittir. Popkov, diasporaların oluşum süreçlerini analiz ederek sekiz tip diaspora olduğu sonucuna varmıştır. Bunlar:

1. Ortak tarihi geçmiş kıstasına göre diasporalar. Bu tür diasporalar üyeleri geçmişte tek bir ülkenin vatandaşları olmakla birlikte şimdilerde farklı anayurtlara sahip olanlar (RF'deki Azerbaycanlı ve Ermeni diasporaları ile Orta Asya'daki Rus diasporası) ile tarihi olarak yaşadıkları ülkelerle hukuki, kültürel vs. bağları olmayanlar (ABD ve Fransa'daki Ermeni diasporası, Almanya'daki Türk diasporası) olmak üzere iki alt gruptan oluşmaktadır.

2. Hukuki statülerine göre diasporalar. Bu grup, üyeleri göç edilen ülkede resmi olarak yaşamlarını sürdürmek için gerekli hukuki statüye sahip olanlar ile böyle bir statüden yoksun olanlardan (gayri resmî olarak yaşayanlardan) oluşmaktadır.
3. Oluşum esasına göre diasporalar. Bu grupta göç hareketleri neticesinde oluşan diasporalar ile devletler arasında sınırların değişimi sonucunda diasporaya dönüşen topluluklar (eski Sovyet cumhuriyetlerindeki Ruslar) yer almaktadır.
4. Göç nedenine göre diasporalar. Diğer bir ifadeyle, kendi istekleri doğrultusunda göç eden insanların oluşturduğu diasporalar ile muhtelif nedenlere bağlı olarak göç etmek zorunda kalan topluluklar teşkil olan diasporalar.
5. Göç edilen ülkede bulunma amacına göre diasporalar. Bunlar, göç edilen ülkenin vatandaşı olmak isteyenler ile bu ülkeleri geçici mesken olarak gören gruplardan oluşmaktadırlar.
6. Yeni yerleşim yerleri ile muhtelif bağları olan diasporalar ile bunlardan yoksun olanlar
7. Göç edilen bölgenin toplumuyla kültürel yakınlık derecesine göre diasporalar. Burada üç alt gruptan bahsedilmektedir. Kültürel yakınlığa sahip olan diasporalar (RF'deki Ukrainerler, Türkiye'deki Azerbaycanlılar, İran'daki Afganlar), orta derecede kültürel yakınlığı olanlar (Almanya'daki Ruslar, RF'deki Ermeniler) ve kültürel olarak uzak olanlar (Almanya'daki Türkler).
8. Anayurtlarında ulus devlete sahip olma kistasına göre diasporalar. Bu durumda anayurtlarında ulus devletlerine sahip olan diasporalar ile Çingene, Filistinli ve 1947'ye kadar Yahudi diasporaları gibi devletsiz olan diasporalardan bahsetmek mümkündür (Zatulin vd. 2011a: 25-28).

Daha evvel de belirtildiği üzere, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve küreselleşmenin hız kazanması diaspora ile ilgili akademik çalışmalarda yeni/modern yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda yukarıda bahsi geçen hususlardan anlaşılacağı gibi klasik diaspora yaklaşımları Yahudi diasporasının tarihsel deneyimini başlangıç noktası olarak kabul ederek diaspora ile diğer gruplar arasındaki birtakım kültürel farklılıklara işaret etmektedirler. Diğer bir ifadeyle, diaspora üyelerinin sosyal açıdan (politik, ekonomik, kültürel açılardan) mesken ülkelerine tam olarak entegre olmadığını, çoğunluk gruplarıyla aralarına sınırlar koyduklarını ve bu sınırları koruduklarını savunmaktadırlar (Ulusoy 2015: 211). Buna karşın modern yaklaşımlar ise, diaspora çalışmalarını herhangi bir kültürel merkezliğin veya Yahudi diasporası gibi örnek diasporaların baskınlığında inceleme fikrine karşı çıkararak ulus boyutlu bir yayılım içerisinde kültürel melezleşmeye vurgu yapmaktadırlar. Bu bağlamda Tölölyan'a göre, küreselleşmenin artmasına ve ulus devletlerin zayıflamasına paralel olarak her türden göç ve dağılmanın sonuçlarıyla ilişkili hale gelen diasporalar, kan bağlarıyla belirlenen istikrarlı oluşumlar değil, dağınık nüfuslar ve memleketler boyunca gerçek ve hayali bağlantıları devam ettiren merkezi olmayan kültürel oluşumlardır. Diğer bir ifadeyle Tölölyan diasporaları, yurdundan uzaklaşmış insanların amaç birliğinden ziyade farklı, karma ve heterojen kimlikleri barındıran geçirgen ve sürekli dönüşen sosyal ve oluşumlar olarak tarif etmektedir (Ulusoy 2015: 213).

Diaspora kavramının tanımından, diasporaların özelliklerinden ve sınıflandırmalarından sonra en mühim husus şüphesiz diasporaların buldukları ülkelerin veya anayurtları olan devletlerin iç ve dış politikalarına etki edebilme mevzusudur. Bilindiği üzere diasporalar, bilhassa ABD'de olduğu gibi köklü olanlar mesken oldukları ülkelerde geniş kurum ve kuruluşlar üzerinden muhtelif alanlarda

faaliyetlerini yürütmektedirler. Bunlardan, diaspora üyelerinin sosyal, ekonomik, siyasi, etnokültürel ve diğer alanlarda hak ve özgürlüklerinin savunulmasını amaç edinen faaliyetler doğrudan mesken ülkelerin iç siyasetleriyle bağlantılıdır. Diasporaların buldukları ülkelerin iç politikasına yönelik faaliyetlerinin belirlenmesinde ve bunların yürütme şeklinin tayin edilmesinde bu ülkelerin siyasi rejimlerinin yapısı oldukça etkili olmaktadır. Demokratik siyasi yapıya sahip olan devletlerde diasporaların faaliyetleri büyük ölçüde kanuni düzlemde ve rahat bir şekilde yürütülürken, siyasi rejimleri otoriter olan devletlerde diasporalar muhtelif baskı unsurlarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler (Zatulin vd. 2011a: 45-47).

Bu bağlamda, diasporalar buldukları ülkelerin yetkili kurumlarında lobicilik faaliyetleri yürütme, uygun görülen siyasetçi ve siyasi partileri, onların seçim kampanyalarını maddi olarak ve diğer şekillerde destekleme, basın ve yayın organları gibi kamuoyuna etki eden araçları kullanma, protestolar ve mitingler tertip etme gibi geniş yelpazeden yararlanabilmektedirler. Bu noktada en iyi örneği şüphesiz ABD’de bulunan diasporalar ve onların yürüttükleri faaliyetler oluşturmaktadır (Zatulin vd. 2011a: 48-49).

Diaspora-siyaset ilişkisinin dış politika boyutu incelendiğinde ise diasporaların farklı roller oynayabildiği görülmektedir. Homojen bir yapıya sahip olmayan diasporalarda üyelerin bir kısmı dış politikada aktif roller edinen etkin kişilerden, bir kısmı sessiz kalarak asimile olmayı tercih edenlerden, bir kısmı da pasif roller oynayanlardan teşkil olmaktadır. Aktif roller edinen kısım söz konusu olduğunda, diasporanın iki farklı şekilde dış politikada rol alması mümkün olmaktadır. İlk olarak, iç politika mevzusunda olduğu gibi diasporanın yaşadığı ülkede çıkar gruplarının dış politikayı etkilemesine mücadele eden bir siyasi sistem mevcutsa, diaspora kendi anavatanıyla ilgili konularda mesken olduğu devletin dış politikasında aktif roller oynayabilmektedir (ABD dış politikasındaki Ermeni ve Yahudi diasporasının etkisi gibi). Diasporaların aktif rol oynayabildiği ikinci konu kendi anavatanlarının dış politikalarına ilişkindir. Diasporaların mesken oldukları ülkelerde eriştikleri siyasi ve ekonomik güç onlara kendi anavatanlarındaki siyasi süreçlere etkide bulunma, müdahil olma ve onları yönlendirme olanağı sağlamaktadır. Bu olanak diasporalar tarafından ekonomik yardımlar, yatırımlar ve ilişkiler üzerinden yürütülebileceği gibi Ermeni diasporası örneğinde olduğu gibi anavatanda siyasi parti uzantılarına sahip olarak da gerçekleşebilmektedir (Öztürk 2013: 151-152). Diasporalar, seçim dönemlerinde siyasalere finans kaynakları ve destek sağlayarak, mesken oldukları devletlerin dış politika ile ilgili karar alıcı organlarında görev alarak ve çeşitli baskı/etki araçlarını kullanarak dış politika alanında istedikleri kararların alınmasını mümkün kılabilirler. Bu doğrultuda, anayurttan insan hakları ve demokratik yönetim hareketlerinin desteklenmesi, anayurdu ekonomik çıkarlarının gözetilmesi ve anayurt olan devletin düşmanlarına karşı muhtelif yaptırımlar uygulanması diasporaların mesken ülkelerinin dış politikalarına yönelik başlıca talepleri arasında yer almaktadır (Zatulin vd. 2011a: 54-55).

RF Dış Politikasında Diaspora

Rus Diasporası'nın Oluşumu ve Ükelere Göre Dağılımı

Rusların ilk devletleri olarak kabul ettikleri Kiev Rusyası bugün Ukrayna topraklarında bulunmaktadır. Uzun bir dönem Kiev ve civarı bölgelerde yaşamış olan Ruslar, topraklarında Altın Orda hâkimiyetine son verdikten sonra Moskova Knezliği etrafında birleşerek Kiev Rusyası'ndan alan itibarıyla daha büyük, kuvvetli ve merkezi idareye sahip olan yeni bir devlet içerisinde yaşamaya başlamışlardır. Devletin merkezinin Kiev'den Moskova'ya geçmesiyle Rus Devleti'nin kuzeye, güneye, batıya ve bilhassa

doğuya doğru genişleme/yayılma dönemi de başlamıştır. Nitekim, bugün RF'nin Pasifik Okyanusu'na kadar olan topraklarına ve eski Sovyet cumhuriyetlerinin bulunduğu bölgelere yönelik Rus yayılcılığı XVI. yüzyıldan itibaren Moskova Rusyası döneminde başlamıştır. Devletin sınırlarının genişlemesi yeni kazanılan bölgelere Rus nüfusun yerleştirilmesiyle beraber yürütülmüştür.

Korkunç İvan döneminden itibaren başlayan yayılcılık Rus Devleti'ne stratejik kazanımların yanı sıra sınırsız doğal kaynaklar da sağlamıştır. Devletin ve Rus nüfusun bu yöndeki hareketliliği Çarlık döneminin sonuna kadar devam etmiştir. 1917 Ekim Devrimi'ne kadar milyonlarca Rus, Ukrayna ve Belarus köylüleri/serfleri yeni bölgelerin Ruslaştırılması amacıyla Ural, Sibirya, Kazakistan, Orta Asya, Kafkasya ve Baltıklara devlet tarafından göç ettirilmişlerdir. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Orta Asya dışındaki bahsi geçen bölgelerin tamamında Rus nüfusun varlığı kesin olarak sağlanmıştır. Orta Asya özelinde ise Rus yayılcılığı Sovyet döneminde hız kazanmıştır. Daha sonra Sovyetler Birliği'nin bu bölgesinin sanayileşmesinde önemli bir rol oynayacak olan Ruslar, 1930'lu yıllarda kolektifleştirme politikası çerçevesinde bu topraklara gönderileceklerdir. Benzer durum Sovyetler Birliği'nin diğer bölgeleri için de söz konusu olmuştur. Buna ilaveten Orta Asya ile ilgili bir husus daha ifade edilmelidir. Bölgeye Rus ve Slav nüfusun yerleştirilmesinde iki önemli hadise büyük rol oynamıştır. Bunlar, Nazi Almanyası'nın Sovyetler Birliği'ne saldırması üzerine ülkenin batı bölgelerindeki sanayi üretim merkezlerinin Orta Asya'ya taşınması ile Nikita Kruşçev döneminde tahıl üretimini artırma amacıyla başlatılan "Bakır Topraklar Projesi"dir. Her iki durumda da bölgeye önemli oranda Rus ve Slav nüfus göç ettirilmiştir (Sencerman 2018: 42).

Sovyetler Birliği döneminde Birliğe bağlı cumhuriyetlerin ekonomi, siyaset ve sosyal hayatı oluşturan diğer alanlarında baskın konuma sahip olan Ruslar, 1991 yılından sonra bu konumlarını kaybetmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte yeni bağımsız cumhuriyetlerde ortaya çıkan ulus devlet kurma ve milli uyanış hareketleri Rusları istenmeyen topluluklar haline getirmiştir (King vd. 1999-2000: 119). Netice itibarıyla, dünyanın farklı ülkelerinde bulunan Rus diasporasının ana kolunun Sovyetler Birliği'nin dağılmasının bir sonucu olarak 1991 yılında bugün post-Sovyet coğrafyası olarak tabir edilen bölgede ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte, nüfus oranı bakımından post-Sovyet coğrafyasındaki topluluklardan oldukça geride olmasına rağmen bugün ABD, Kanada, Brezilya ve başta Almanya ve Fransa olmak üzere AB ülkelerinde de Rus diasporasının mevcudiyetinin altı çizilmelidir. Bahsi geçen ülkelerdeki Rus diasporası, Çarlık döneminden başlayarak ve daha sonrasında Şubat ve Ekim Devrimleri'ne, İç Savaşa bağlı olarak ve Sovyet idaresine karşı ülkeyi terk edenlerle 1991'den sonra çalışma, eğitim gibi nedenlerle Batı ülkelerine ve Türkiye'ye göç edenlerden oluşmaktadır.

ÜLKELER	NÜFUS SAYISI	TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ ORANI
Letonya	484 bin	% 25,2
Estonya	308 bin	% 24,8
Kazakistan	4,4 milyon	% 23,7
Ukrayna	7,6 milyon	% 17,3
İsrail	1,3 milyon arasında Rus dilli Yahudi olduğu tahmin edilmektedir	% 15
Belarus	790 bin	% 8,3
Litvanya	162 bin	% 5,8
Kırgızistan	321 bin	% 5,5

Moldova	140 bin	% 4,1
Türkmenistan	216 bin	% 4
Özbekistan	690 bin	% 2,3
Azerbaycan	130 bin	% 1,3
Tacikistan	43 bin	% 0,5
Gürcistan	26 bin	% 0,5
Ermenistan	12 bin	% 0,4

Tablo 1: Ülkelere göre Rus diasporası

Kaynak: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ti.html> , <https://joshuaproject.net>, <https://cija.ca/resource/israel-the-basics/demographics-of-israel/> (Erişim Tarihi: 07.06.2019).

Tablodan da anlaşılacağı üzere, post-Sovyet cumhuriyetleri arasında Ukrayna, Belarus, Letonya, Estonya ve Kazakistan, Rus diasporasının oran olarak yüksek olduğu ülkeleri oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte, oran olarak düşük olmasına rağmen sayı bakımından Özbekistan’da bulunan Rus diasporası da önem arz etmektedir.

ÜLKELER	NÜFUS SAYISI
ABD	782 bin
Kanada	110 bin
Arjantin	100-300 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir
Almanya	223 bin
Fransa	130 bin
Türkiye	100-200 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir

Tablo 2: Diğer ülkelerde Rus diasporası

Kaynak: <https://joshuaproject.net> (Erişim Tarihi: 07.06.2019).

RF Dış Politikasında Rus Diasporası'nın Yeri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından kısa bir süre sonra Rusya Federasyonu'nda iktidara gelen yeni yönetim ülkenin dış politikasına yönelik görüşlerini bir konsept halinde ortaya koyma çabası içine girmiştir. 1992 yılında dönemin RF Devlet Başkanı Boris Yeltsin ile Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev'in dış politikaya dair beyanatlarında çizdikleri çerçevede, ABD ve diğer Batı devletleriyle özel/öncelikli ilişkilerin tesis edilmesi düşüncesi savunulmuştur. İktidar kanadının yürüttüğü bu çalışmalara paralel olarak ülkenin yasama organı olan Verhovnyy Sovet (Yüksek Meclis) tarafından da çalışmalar yürütülmüş olup Şubat 1992'de bir dış politika konsepti taslağı hazırlanmıştır. Dünyanın iki karşıt toplumsal sisteme bölünmesinden vazgeçilmesi, askeri kuvvet kullanımının öncelikli dış politika aracı olarak görülmemesi gerektiği, ABD, Avrupa Toplulukları, Japonya, Çin ve Hindistan gibi ülkelerle dostane ve yapıcı işbirliğinin geliştirilmesi gibi hususlar her iki konsept taslağında birbiriyle örtüşen noktaları oluşturmakla birlikte parlamentonun dış politika konsepti taslağı (başkanlık konseptinin aksine) Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi COMECON (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi) ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesine öncelik vermiştir. Netice itibarıyla 1993 yılında kabul edilen dış politika konseptinde, BDT ve Baltık ülkeleriyle ilişkilerin RF dış politikasında öncelik teşkil ettiği ifade edilmiş ve "etnik

Rus/Rusyalılar” ile Rusça konuşanların hakların gözetilmesinin RF'nin dış politika amaçlarından biri olduğu vurgulanmıştır. Konseptte dikkat çeken bir diğer husus ise RF'nin BDT ülkeleriyle arasındaki sorunların çözümünü soydaşlarının³ haklarının gözetilmesine bağlaması olmuştur. Buna göre, RF'nin müzakerelerde soydaşlarının haklarını bir taviz ve pazarlık konusu olarak görmediğinin altını çizilmiştir (Zatulın 2011b: 53-54).

Yeltsin yönetiminin ilk dönemlerde Sovyetler Birliği'nin dağılmasına bağlı olarak RF sınırları dışında kalan Rusların durumu da dahil ortaya çıkan sorunları pragmatik bir şekilde yeni bağımsız devletlerle paylaşarak çözme eğiliminde olmuştur (Zatulın 2010: 57). Fakat iç politikadaki önemli değişimler 1993 yılı dış politika konseptine bu yaklaşımın yansıtılmasına engel olmuştur. Ülkede Vladimir Jirinovskiy liderliğindeki RF Liberal-Demokrat Partisi başta olmak üzere milliyetçi gruplarla birlikte komünistlerin tekrar kuvvet kazanmaya başlaması Yeltsin yönetiminin yurtdışındaki Ruslar/diaspora konusunda daha net ve sert bir çizgi benimsemesine neden olmuştur. Charles King ve Neil Melvin'e göre (King vd. 1999-2000: 120-121) bu durum, elitlerde RF'nin yeni kimliği konusunda bir mutabakatın oluşmasına ve dolayısıyla RF'nin kendisini sınırları dışında yaşayan Rusların/Rusça konuşanların ana vatani ve bu topluluklar üzerinde sorumluluk sahibi olan bir devlet olarak görmeye başlamasına yol açmıştır. Uzmanlar ayrıca diasporaya yönelik bu yaklaşımın RF'ye eski Sovyet devletlerinin iç işlerine müdahale etme olanağı sağladığına dikkat çekmişlerdir.

Dış Politikayı Belirleyen Belgelerde Diaspora

1993 tarihli dış politika konsepti RF'nin diaspora politikası bakımından en önemli belgelerin başında gelmekle birlikte bu hususta hazırlanmış olan ilk belge değildir. Dış politika konseptinin ortaya çıkmasından kısa bir süre evvel 30 Kasım 1992'de Boris Yeltsin'in imzasını taşıyan ve “RF dışındaki Rusya vatandaşlarının haklarının ve çıkarlarının korunmasına dair talimat” adı altında bir belge yayımlanmıştır. RF'nin diaspora politikasının temellerini teşkil bu ilk belgenin dışişleri bakanlığına hitaben yazılmış olan altıncı maddesi RF dışındaki Rusya vatandaşlarının haklarının daha etkin bir şekilde korunmasını ve BDT devletleriyle ekonomik ilişkilere dair meselelerin bu ülkelerin insan hakları ve özgürlüklerine gösterdikleri saygı derecesine bağlı olarak ele alınmasını öngörmüştür (Lawmix, 1992).

Bahsi geçen talimat ve dış politika konseptini takiben diaspora konusu RF Devlet Başkanı'nın her yıl geleneksel olarak yapmış olduğu Federal Meclis'e Hitabı'nda gündeme gelmiştir. Konuşmasında Yeltsin, dış politikada BDT ve Baltık ülkeleriyle ilişkilerin merkezinde RF dışında yaşayan Rusyalıların hakları meselesinin olması gerektiğini vurgulayarak bu hususta gerek BDT mekanizmaları çerçevesinde gerekse AGİK'in etnik azınlıklar komiserliği nezdinde RF'nin etkin olarak çalışmalar yürütmesinin önemine dikkat çekmiştir (Intelros, 2007). RF-BDT ilişkilerini geniş bir çerçevede inceleyen 1995 tarihli “RF'nin BDT ülkelerine yönelik stratejisi” adlı başkanlık kararnamesinde ise, BDT coğrafyasında RF'nin hayati çıkarlarının bulunduğu belirtilerek ekonomi, savunma, güvenlik alanlarındaki çıkarların yanı sıra bölgedeki Rusyalıların haklarının korunması meselesinin RF'nin ulusal güvenliğinin temelini teşkil ettiği kaydedilmiştir. Ayrıca her

³ Burada incelen konu ile ilgili kavramsal bir izah yapılması gerekmektedir. RF'nin dış politikasının araçları, yakın çevre politikası ve yumuşak gücü gibi konular söz konusu olduğunda Türkçe literatürde esas itibariyle “dış Ruslar” ve “soydaşlar” terimleri tercih edilmektedir. Fakat bu terimler Rusça'daki karşılığını tam olarak yansıtmadıkları için bir kavram kargaşasından bahsetmek mümkündür. Rusça'da diaspora için Türkçesi yurttaş olan *sootchestvenniki* kelimesi/tabiri kullanılmaktadır

hangi bir BDT ülkesinde soydaşların haklarının ihlal edilmesi durumunda, RF'nin bu durumun söz konusu ülke üzerinde etki/baskı yaratmak için ekonomi, askeri ve siyasi alanlardaki işbirliğine dair meseleleri gündeme getireceği ifade edilmiştir (RF Dışişleri Bakanlığı, 2005). Böylelikle RF BDT'deki soydaşlarının haklarını korumak için olası baskı ve yaptırım alanının kapsamını genişletmiştir.

Kısa süre zarfında kabul edilen bu belgeler ışığında yine Yeltsin'in birinci başkanlık döneminde yurtdışında yaşayan soydaşların sorunlarıyla ilgilenilmesi için hükümete bağlı bir komisyon teşkil edilmiştir. Daha ziyade diasporanın kültürel meselelerinin ön planda tutulduğu bu komisyonun görevleri arasında soydaşların yaşadığı ülkelerdeki Rusça basın/yayın organlarının, kütüphane ve müzelerin desteklenmesi, soydaşların Rusça eğitim alabilmeleri için BDT devletleriyle ikili anlaşmaların yapılması, bölgede Rusya üniversitelerinin kurulması, gerekli öğretmen kadrolarının yetiştirilmesinin sağlanması ve yine soydaşların yaşadıkları ülkelerde Rusça'nın ikinci resmi dil veya milletlerarası iletişim dili statüsü elde etmesi için çalışmaların yürütülmesi gibi hususlar yer almıştır (Zatulın 2011b: 57).

1996 yılında gelindiğinde ise RF Hükümeti devletin diasporaya yönelik dış politikasını yön veren önemli bir kararname çıkarmıştır. "Yurtdışında yaşayan soydaşların desteklenmesi dair program" adlı bu belgede ifade edilmesi gereken üç husus öne çıkmaktadır. Kararnamede evvela soydaşlar meselesinin RF ile BDT ve Baltık ülkeleri arasındaki ilişkileri şekillendiren en önemli faktörlerden biri olduğunun altı çizildikten sonra RF Devleti'nin soydaşlarının buldukları ülkelere entegre olması yönündeki destekleyici faaliyetlerin bu toplulukların anavatanlarına (RF'ye) dönmelerini engelleme amacı taşımadığı vurgulanmıştır. Diasporaların buldukları ülkelere entegrasyonlarını sağlamakla arzu eden grupların RF'ye dönüşünü desteklemenin devletin "iki boyutlu" diaspora politikasını teşkil ettiği belirtilmiştir. Kararnamede dikkat çeken ikinci husus ise RF'nin diaspora algısı ile ilgilidir. Daha evvel kabul edilen belgeler Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda ortaya çıkan grupları esas olarak diaspora/soydaşlar olarak kabul edilerek bu yönde politikalar geliştirilmiştir. Fakat bahsi geçen kararname post-Sovyet coğrafyasındaki diasporanın yanı sıra dünyanın diğer bölgelerinde yaşamlarını sürdüren soydaşlarla RF'nin başta kültürel ve manevi bağların geliştirilmesi şeklinde olmak üzere daha fazla ilgi göstermesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu husus RF'nin diaspora algısının kapsam olarak genişlediğini göstermiştir. Son olarak bu kararnamayı daha evvel kabul edilen belgelerden ayıran üçüncü husus, RF dış politikasında diasporanın post-Sovyet coğrafyasında kullanılabilecek bir araç olarak görülmeye başlandığına işaret etmesidir. Bu çerçevede, RF'nin amaçlarından birinin yakın çevresinde yeni bağımsız cumhuriyetlerle ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlayacak etkin kurumsal yapıya sahip bir diaspora oluşturmak olduğu belirtilmiştir (CNTD, 1996).

Çalışmada bir sonraki hususa geçmeden evvel incelen konu ile ilgili kavramsal bir izah yapılması gerekmektedir. Soydaşlar/*sootchestvenniki* tabiri RF'nin devlet yetkilileri ve resmi belgelerinde aktif olarak 1994'ten sonra kullanılmaya başlanmıştır. Bu döneme kadar ekseriyetle RF dışında yaşayan Rusları tanımlamak için tercih edilen bu tabir Mayıs 1999'da kabul edilen "RF'nin yurtdışında yaşayan soydaşlarına yönelik devlet politikası" adlı kanunla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır.

Burada diaspora için kullanılan *sootchestvenniki* (İngilizce karşılığı compatriots yani yurttaşlar) tanımlamasının içeriğine dair bilgi verilmiştir. Bu çerçevede, aynı ülkede doğan ve orada yaşayan veya yaşamış olan ve ortak dil, tarih ve kültürel miras gibi ortak özellikleri taşıyan insanlar ve onların soyundan gelenler soydaşlar olarak tabir edilmiştir.

Bu gruba sürekli olarak diğer ülkelerde yaşayan RF vatandaşları; eskiden SSCB vatandaşlığına sahip olup şimdilerde eski Sovyet cumhuriyetlerinden birinde yaşayan ve o ülkenin vatandaşı olanlar ve olmayanlar; Rusya İmparatorluğu, Rusya Cumhuriyeti⁴, Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği ve Rusya Federasyonu'ndan göç etmiş olup şimdilerde yabancı bir devletin vatandaşlığına/ oturma iznine sahip olanlar ve olmayanlar; RF dışında yaşayıp tarihsel olarak RF'deki halklara mensup olan insanlar ve onların soyundan gelenler ile akrabaları RF'de yaşamış olan ve kendi rızalarıyla RF ile manevi, kültürel, hukuki bağlar tesis etmek isteyenler dâhil edilmiştir. Kanunda ayrıca RF'nin yurtdışında yaşayan vatandaşlarının ve soydaşlarının haklarını koruyacağı ve bu grupların haklarının ihlal edilmesi durumunda hadisenin meydana geldiği devletle ilişkilerini gözden geçireceği ve gerekli tedbirleri alacağı beyan edilmiştir (Kremlin, 1999).

Daha evvel, RF dış politikasında 1996 tarihli hükümet kararnamesiyle diaspora algısının dünyanın diğer bölgelerindeki toplulukların da dahil edilmesi suretiyle coğrafi olarak bir kapsam genişlemesi geçirdiği belirtilmiştir. Bu ilk genişlemeyi 2001 yılında kabul edilen RF'nin yurtdışında yaşayan soydaşlarının desteklenmesi dair konseptle birlikte ortaya çıkan ikinci genişleme takip etmiştir. Bahsi geçen belgede soydaş tabirinin daha ziyade kültürel bir tanımlaması yapılarak, sürekli olarak RF dışında yaşıyor olmakla birlikte RF ile tarihi, etnik, kültürel, dilsel ve manevi bağları olan, bunları ve kendi Rusyalı kimliklerini muhafaza etme etmek isteyenlerin bu gruba dâhil edilebileceği kaydedilmiştir. Ayrıca soydaşlığa ya da diasporaya aidiyetinin kişilerin kendi arzuları doğrultusunda yapacakları tanımlama bağlı olduğunun altı çizilmiştir. Böylelikle RF dış politikasında diaspora algısının aynı ülkede doğmuş ve yaşamış olmak şartlarının kaldırılması suretiyle daha büyük insan gruplarını kapsayacak şekilde bir genişleme yaşadığı ifade edilmelidir (Visheslavov 2008: 45).

Bilindiği üzere 1999 yılının Aralık ayında RF'de bir iktidar değişikliği meydana gelmiştir. Evvela geçici devlet başkanı sonrasında ise seçimleri kazanmak suretiyle Vladimir Putin RF'nin ikinci devlet başkanı olmuştur. Şüphesiz Putin'in devlet başkanı olmasının ülkenin iç ve dış siyasetinde önemli etkileri olmuştur. Dış politikaya bakıldığında BDT/post-Sovyet coğrafyasına Putin yönetiminin daha fazla ilgi göstermeye başladığı anlaşılmaktadır. Putin'in beyanatları incelendiğinde bu ilginin kaynakları arasında Rus diasporasının da mevcut olduğu ortaya çıkmaktadır.

Putin, 2002'de BDT devletleriyle ilişkilerin RF dış politikasının önceliğini teşkil ettiğini belirterek bu ülkelerle insani projeler temelinde önemli entegrasyon imkanlarının bulunduğu dikkat çekmiştir. İnsani projeler bağlamında eğitim ve bilim alanlarındaki işbirliğini kasteden Putin, Hükümet'e BDT'den gelen öğrenciler için burs imkânlarının artırılmasını önermiştir. BDT'li öğrencilerin en az yarısını diaspora temsilcilerinin teşkil ettiği düşünüldüğünde bu önerinin mahiyeti daha iyi anlaşılmaktadır (Zatulın 2011b: 63).

2003 yılındaki parlamentoya hitabında ise Putin, RF dış politikasında BDT devletleriyle ilişkilerin kuvvetlenmesine verilen önemin nedenleri arasında post-Sovyet cumhuriyetlerinde milyonlarca Rusun yaşamasının da yer aldığını vurgulamıştır (Kremlin, 2003). Böylelikle diasporanın RF'nin BDT politikasını şekillendiren faktörlerden biri olduğu bir kez daha teyit edilmiştir. Putin'in 2005 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ilgili yaptığı bir değerlendirme uluslararası çapta geniş yankı bulmuştur ve halen zaman zaman gündeme gelmektedir. Putin'in SSCB'nin dağılmasını jeopolitik bir facia olarak nitelendirmesi bilhassa Batı devletlerinin siyasi ve akademik çevrelerce RF'nin Sovyet

⁴ Şubat Devrimi ile Ekim Devrimi arasındaki dönemde Geçici Hükümet'in Rusya için kullandığı isim

imparatorluğunu tekrar canlandırma arzusu içinde olduğuna dair birtakım yorumların yapılmasına neden olmuştur. Fakat burada bir noktanın gözden kaçırıldığı görülmektedir. Putin, SSCB'nin dağılması sonucunda milyonlarca soydaşlarının RF sınırları dışında kalmasının Rusya halkı için bir trajedi olduğunu sözlerine ekleyerek RF için diasporayı oluşturan kişilerin haklarını korumanın önemine dikkat çekmiştir (Intelros, 2005).

2007 yılında Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı ve Devlet Başkanı'nın onayladığı "RF dış politikasının genel bir değerlendirmesi" adlı belge kamuoyuyla paylaşılmıştır. Burada, soydaşların ana vatanlarıyla bağlarının kuvvetlenmesi için destek verilmesi gerektiği belirtildikten sonra stratejik amacın diasporanın entelektüel, ekonomik ve kültürel anlamda RF'nin uluslararası politikada bir ortağı haline gelmesi olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca diaspora mensuplarının çıkarlarının korunması için yabancı devletlerde Rusça'nın kullanıldığı ortamın muhafaza edilmesi ve bu doğrultuda 'insanlık medeniyetinin bir parçası olarak' 'russkiy mir'in yani Rus Dünyası'nın oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır (Intelros, 2007). Buradan da anlaşılacağı üzere, RF diasporayı dış politikasında daha etkin olarak kullanabileceği bir unsur olarak görmeyi istemekte ve diaspora üzerinden dünyada Rus dili ve kültürünün yaygınlaşmasını sağlayarak yumuşak gücüne ve kamu diplomasisine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Nitekim aynı yılın Haziran ayında amacı dünyada Rus dilini, edebiyatını ve kültürünü yaygınlaştırmak ve bu alanlara ilgiyi artırmak olan Fond Russkiy mir yani Rus Dünyası Vakfı kurulmuştur⁵. 2008 yılında ise Devlet Başkanı genelgesiyle RF Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Soydaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı yani Rossotrudnichestvo kurum teşkil edilmiştir. Türkiye'deki Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) Rus versiyonu olarak nitelendirilebilecek bu kurum faaliyetleri bakımından Türkiye dâhil dünyadaki diğer muadillerine göre daha kapsamlıdır. Kurumun ismindeki BDT tabiri Rossotrudnichestvo'nun temel hedef kitlesinin eski Sovyet cumhuriyetleri ve Rus diasporasının yaşadığı coğrafya olduğunu açık bir şekilde göstermektedir (Ekşi 2015: 51-52). Hükümetin diaspora ile ilgili komisyonunun çalışmalarına doğrudan iştirak eden Rossotrudnichestvo Ajansı 80 ülkede 97 temsilciliğe sahiptir ve gençlere yönelik çalışmalardan diaspora temsilcilerinin oluşturdukları STK'lar arasında dayanışmanın ve koordinasyonun sağlanması, bu kuruluşların RF için önemli tarihi, kültürel ve diğer önemli günlerde programlar tertip etmeleri, diaspora temsilcilerinin Rusça yayınlara erişiminin sağlanması ve onların RF'de yüksek öğrenim görmelerinin teşvik edilmesine kadar geniş bir yelpazede faaliyetlerini sürdürmektedir (Rossotrudnichestvo, 2020; Pravfond, 2014). Ayrıca bu faaliyetler arasında Rusların yanı sıra RF'de yaşayan diğer etnik grupların kültürlerinin tanıtılmasına da yer verilmesi daha evvel ifade edilen RF'nin oldukça geniş diaspora algısını bir kez daha teyit etmektedir. RF, Rus Dünyası Vakfı ve Rossotrudnichestvo Ajansı aracılığıyla diaspora temsilcilerinin anavatanları ile olan bağlarını canlı tutmaya ve onları kuvvetlendirmeye büyük önem vermektedir.

RF'nin diaspora politikası açısından en önemli gelişmelerden biri de 2010 yılında kabul edilen askeri doktrinle birlikte ortaya çıkmıştır. Gerek bu belgede gerekse 2014'te kabul edilen yeni askeri doktrinde RF'nin yurtdışında yaşayan vatandaşları korumak için silahlı kuvvetlerini kullanmayı meşru gördüğü belirtilerek diaspora politikasına askeri müdahale boyutu kazandırılmıştır (RG, 2014).

Son olarak RF dış politikası için en önemli belgeler olan dış politika konseptlerinin de incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, RF'nin 2008, 2013 ve 2016 yılında kabul

⁵ Rus Dünyası Vakfı, Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüsü'nün RF'deki karşılığı olan kurum olarak görülebilir

edilen dış politika konseptleri göz önünde bulundurulduğunda, diaspora ile ilgili hususların uluslararası insani işbirliği başlığı altında değerlendirildiği görülmektedir. Her üç belgede de yurtdışında yaşayan RF vatandaşlarının ve soydaşların haklarının korunmasından devletin sorumlu olduğu ifade edilerek Rus diasporasının Rus dili ve kültürünü yaygınlaştırmasına önemli katkı sağladığı ve bu hususta RF'nin bir ortağı olarak telakki edildiğinin altı çizilmiştir (Kremlin, 2008; Garant, 2013; RF Dışişleri Bakanlığı, 2016). Sonuç olarak yukarıda dış politikayı tayin eden belgelerin tamamı doktrinel bazda Rus diasporasının muhtelif gerekçelere bağlı olarak RF dış politikasında mühim bir yere sahip olduğunu bariz bir şekilde ortaya koymaktadır.

RF Dış Politikasının Bir Aracı Olarak Diaspora

RF dış politikasında diaspora ile ilgili söylemler sadece resmi beyanatlar, belgeler ve kanunlar düzeyinde kalmamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından günümüze kadar olan dönemde bilhassa yakın çevre olarak telakki edilen post-Sovyet coğrafyasında diaspora üzerinden inşa edilen söylemin RF tarafından aktif olarak kullanıldığının mühim örneklerinden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilkinin Transdinyester ihtilafı oluşturmaktadır.

Esasen kökenleri 18. yüzyıla kadar giden Transdinyester ihtilafı, Sovyetler Birliği'nin son yıllarında kriz emareleri vermeye başlamış ve Birliği'nin dağılması üzerine de Kışinev ile Tiraspol yönetimleri arasında silahlı bir çatışmaya dönüşmüştür. Burada belirtilmesi gereken mühim nokta coğrafi olarak her iki yönetimin de kontrol ettiği bölgeleri birbirinden ayıran Dinyester nehrinin aynı zamanda etnik olarak Moldova'yı ikiye böldüğüdür. Diğer bir ifadeyle, Dinyester ırmağının sağ tarafında yaşayan nüfusunun ekseriyetini etnik Moldovalılar oluştururken, sol tarafını da Rus ve Ukraynalılar yani Rus dilliler olarak tabir edebileceğimiz topluluk yaşamaktadır. Transdinyester ihtilafı da bu iki grup arasında patlak vermiştir. 1992 yılının Haziran ayına gelindiğinde Ruslarla Moldovalılar arasında çatışmaların şiddetlendiği ve ölümlerin arttığı bir ortamda Devlet Başkanı Yeltsin Rusya'nın artık Moldova'daki iç savaşa kayıtsız kalamayacağını ve daha fazla kan dökülmesini önlemek için devreye girebileceğini açıklamıştır (Purtaş 2005: 174). 2003 yılında ise RF tarafından Transdinyester ihtilafının çözümü için önerilen ve Kozak Memorandumu ismini taşıyan belgede Rusça'nın Moldova'nın bütün devlet dairelerinde, eğitim ve diğer alanlarda kullanılmasını öngören bir maddeye yer verilmiştir (Regnum, 2005). 2014 yılında da Putin, ihtilafı ilgili bir değerlendirmesinde Transdinyester halkının Rusya taraftarı olduğunu ve bölgede önemli oranda RF vatandaşının yaşadığını ifade ederek bu insanların tercihlerine saygı duyulmasını gerektiğini kaydetmiştir (RG, 2014). Dolayısıyla Moldova'ya jeopolitik ilgisi bulunan RF'nin, diasporası olarak telakki ettiği Transdinyester halkı üzerinden bu ülkeye yönelik dış siyasetini⁶ şekillendirdiği ifade edilebilir.

Bilindiği üzere II. Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'na karşı zafer kazanılması ve bu zaferde Sovyetler Birliği'nin rolü Moskova için her zaman milli gurur kaynağı olmuştur. Sovyetler Birliği, Nazileri yenilgiye uğratarak sadece kendi topraklarını değil aynı zamanda Avrupa'yı da faşizmden kurtardığını savunmuştur. Bu durum, 1991'de SSCB'nin dağılmasından sonra da değişmemiştir. Sınırları, siyasi ve ekonomik yapısıyla yeni bir devlet olarak ortaya çıkan RF II. Dünya Savaşı ile ilgili Sovyetler Birliği'nin pozisyonunu savunagelmektedir. Fakat burada ifade edilmesi gereken esas önemli husus, SSCB'nin ve Doğu Bloku'nun dağılmasından sonra bilhassa Baltık cumhuriyetleri, Ukrayna, Gürcistan,

⁶ RF, Moldova'nın Romanya ile birleşmesine, AB ve NATO'ya üye olmasına karşı çıkararak bu ülkenin BDT, Avrasya Ekonomik Birliği gibi entegrasyonlara iştirak etmesini arzu etmektedir.

Moldova ve Doğu Avrupa ülkelerinde dekomünizasyon politikaları adı altında SSCB'nin işgalci olarak nitelendirilmeye başlanması ve bu doğrultuda II. Dünya Savaşı'ndan sonra inşa edilen Sovyet askeri anıtlarının kaldırılması/yıkılması hadiselerinin yaşanmasıdır. Bu faaliyetlere resmi düzeyde sert tepki gösteren RF'nin tutumuna bahsi geçen ülkelerde bulunan diaspora grupları da geniş destek vermektedir. Bilhassa ulus-devlet kurma arzusunda olan post-Sovyet cumhuriyetlerindeki Rus diasporasını teşkil eden topluluklar kendilerini halen büyük ölçüde Sovyet değerleri ile ifade etmektedirler. Dolayısıyla bu durum RF'nin dış politikasında önemli yeri olan, II. Dünya Savaşı ile ilgili doğru tarih bilincinin korunması/yaşatılması amacına büyük katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede değerlendirilmesi gereken bir diğer mühim örnek daha bulunmaktadır. Ukrayna'da 2014'te dönemin Devlet Başkanı Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesi ve muhalefet partilerinin iktidarı ele geçirmelerine bağlı olarak birçok aşırı milliyetçi grubun faaliyet alanı genişlemiş ve bunlar meşru görülmeye başlanmıştır. Bu grupların II. Dünya Savaşı döneminde Nazi Almanyası'yla işbirliği yapmış olan Stepan Bandera ve Ukrayna Nasyonalist Örgütü'nü aktif olarak savunmaları, onları ulusal kahramanları olarak ilan etmeleri gerek Ukrayna'da yaşan 70 bin Rus dilli olan Yahudi'yi gerekse İsrail'e eski Sovyet cumhuriyetlerinden göç etmiş olan Rus dilli Yahudileri (esasen İsrail'in tamamını) RF'nin Nazizm'in, Faşizmin ve II. Dünya Savaşı ile ilgili çizgisini desteklemeye sevk etmektedir (Finkel, 2014; RIA Novosti, 2018).

Yüzölçümü olarak küçük devletler olmakla birlikte Letonya, Litvanya ve Estonya'dan ibaret olan Baltık devletleri nüfus oranı bakımından önemli bir Rus diasporasına sahiptirler. Bağımsızlığın elde edilmesiyle birlikte hızla AB ve NATO gibi Batı kurumlarıyla entegrasyon yoluna giren bu devletlerde Ruslar başta vatandaşlık ve Rus dilinin kullanılmasıyla ilgili konularda önemli sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu ülkelerin 2004 yılında AB üyesi olmalarıyla birlikte burada bulunan Rus diasporasının insan hakları mücadelesi de Avrupa kurumlarına taşınmıştır. Bu durum RF'ye AB kurumlarında belirli konularda bahsi geçen ülkelerdeki soydaşları aracılığıyla sesini daha kuvvetli duyurma olanağı sağlamaktadır (Zatulin vd. 2011a: 98).

Daha evvel belirtildiği gibi RF yurtdışında daimî olarak yaşayan vatandaşlarını diasporası çerçevesinde değerlendirmektedir ve bu kişilerin haklarının korunmasını dış politikasının sorumlulukları arasına dâhil etmektedir. Bu husus uygulama noktasında Ağustos 2008'de Güney Osetya veya daha yaygın bir tabirle Rusya-Gürcistan savaşında kendini bariz bir şekilde göstermiştir. Merkezi yönetim ile Tshinvali yönetimi arasında vuku bulan ihtilafa RF'nin Güney Osetya'nın yanında askeri olarak müdahil olmasını dönemin Devlet Başkanı Dmitriy Medvedev diğer nedenlerin yanı sıra bölgede yaşayan RF vatandaşlarının hayatlarını koruma sorumluluğu ile açıklamıştır (Kremlin, 2008). Muhtevası bakımından benzer açıklamayı Dışişleri Bakanı S. Lavrov da yapmıştır. Lavrov, konu ile ilgili Financial Times gazetesi ile yaptığı mülakatta, yaşananları Gürcistan tarafından yapılan bir soykırım olarak nitelendirerek nüfusunun büyük bir bölümü RF vatandaşlarının teşkil ettiği Güney Osetya'ya karşı yapılanlara RF'nin kayıtsız kalmasının mümkün olmadığını vurgulamıştır (Russia Beyond, 2008)⁷.

Rus diasporasının bir dış politika aracı olarak kullanılması için en uygun ülke Ukrayna'dır. Bu ülkenin RF'ye komşu olması, nüfusu içinde önemli bir Rus ve Rusça konuşan kesime sahip olması gibi etkenler bağımsızlık sonrası Ukrayna'nın iç ve dış politikasının tayin edilmesinde her zaman önemli bir faktör olarak öne çıkmıştır. RF'nin

⁷ Bu çerçevede bahsi geçen gerekçelere bağlı olarak RF eş zamanlı olarak Güney Osetya ve Abhazya'yı bağımsız devletler olarak tanımıştır.

Moldova'da olduğu gibi bu ülkenin de AB ve NATO'ya üye olmasını engellemek için izlediği siyasette burada bulunan Rus diasporası önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin doğusu ve güneyinde meydana gelen protesto gösterileri neticesinde Nisan 2008'de Bükreş'te düzenlenen NATO zirvesinde Ukrayna'nın üyelik eylem planını uygulamaya davet edilmemesi bahsi geçen rolün bir tezahürüdür (Zatulın vd. 2011a: 104). Ülkede Batı ve RF yanlısı siyasi grupların sert rekabet ortamında 2010 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinden Rusça'yı resmi dil ilan edeceğini vaat eden ve RF yanlısı olarak kabul edilen Viktor Yanukoviç Rus diasporasının da desteğini alarak galip çıkmıştır (Zatulın vd. 2011a: 96). Bahsi geçen rekabet 2013 yılının Aralık ayında bir kez daha tırmanmıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in ülkesinin AB ile ortaklık anlaşmasını imzalamayacağını açıklaması üzerine Batı yanlısı muhalif gruplar tarafından başlatılan gösteriler kısa sürede ülkede iktidarın değişmesi ve merkezi yönetimin Donbass ve Kırım üzerindeki kontrolü kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. 16 Mart 2014'te Kırım'da bir referandum düzenlenmiş ve bu halk oylamasında yarımada'nın RF'nin bir parçası olması yönünde karar⁸ çıkmıştır. Çalışmanın konusu bakımından burada önem arz eden husus uluslararası toplumun ekseriyeti tarafından meşru olarak görünmeyen bu referandumdan RF lehinde kararın çıkmasını Kırım yarımadası nüfusunun % 60-65'ini teşkil eden Rusların sağlamış olduğudur. Diğer bir ifadeyle Rus diasporası bahsi geçen hadiseyle RF'ye jeopolitik olarak önemli konuma sahip Kırım yarımadasına hâkim olma olanağı vermiştir. Donbass meselesinde de yine bölgenin ağırlıklı olarak Rus ve Rus dilli Ukrainerler'den oluşması RF'yi ihtilafın çözümü için yürütülen Minsk Süreci'nin taraflarından biri haline getirmektedir. 24 Nisan 2019'da Donbass halkına istisnai/basitleştirilmiş yoldan RF vatandaşlığına başvurma hakkı tanıyan başkanlık kararnamesi yayımlanmıştır (Kremlin, 2019). Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mariya Zaharova'nın ifadesiyle kararname ile 'tüm vatandaşlarının olduğu gibi Donbass'ta yaşayan insanların haklarının korunmasından da RF sorumlu olacaktır' (RIA Novosti, 2019). Atılan bu adımın Ukrayna ve Batı devletleri tarafından RF'ye yöneltilen, RF askeri birliklerinin ve vatandaşlarının Donbass'taki çatışmalarda rol aldıkları eleştirilerinin etkisizleştirilmesinde yardımcı olacağı tahmin edilmektedir. Son olarak, Ukrayna ile ilgili belirtilmesi gereken bir diğer önemli husus 2019'da düzenlenen cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri ilgilidir. Seçimlerden önce birçok kez başta Putin ve Medvedev olmak üzere RF'nin diğer üst düzey yöneticileri ile Moskova'da görüşmeler gerçekleştiren ve Donbass krizi, Minsk Anlaşmaları, Ukrayna'da Rusça'nın statüsü gibi meselelerde RF ile çok yakın tezleri paylaşan Yuriy Boyko 31 Mart 2019'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 1. turunda oyların %11,67'ni alarak 4. olmuş, 13 Temmuz 2019 parlamento seçimlerinde ise eş başkanı olduğu Opozitsionnaya platforma – Za jizn Partisi %13,05 oy oranıyla Verhovnaya Rada'da en fazla milletvekiline sahip ikinci parti olmuştur (Ukrayna Merkez Seçim Komisyonu, 2019a; 2019b). Bu sonuçlar her iki seçime de Kırım ve Donbass bölgelerindeki insanların iştirak etmedikleri göz önünde bulundurulduğunda Ukrayna'nın geri kalanında halen Rus diline, kültürüne ve genel olarak kendini RF'ye yakın hissedenden önemli bir kitlenin varlığını göstermekle birlikte RF'nin bu kitleyi diasporası çerçevesinde değerlendirmesine de olanak sağlamaktadır.

Kırgızistan'da ise Türkiye ile RF arasında Kasım 2015'te vuku bulan uçak krizi özelinde Rus diasporasının kendi anavatanını ilgilendiren konularda bu ülkenin dış politikasını nasıl etkileyebileceği görülmüştür. Şüphesiz Kırgızistan ile RF arasındaki ilişkilerin mahiyeti ve bu ülkenin RF'ye bilhassa ekonomik ve askeri alanlardaki bağımlılığının yarattığı etkiyle birlikte kriz döneminde Bişkek'te Rus asıllı Kırgızistan

⁸ BM'ye üye devletlerden sadece Nikaragua, Venezuela, Suriye, Afganistan ve Kuzey Kore referandumun sonuçlarını tanımıştır.

vatandaşların düzenledikleri gösteri ve protestolar (Shamshiyev, 2015) Kırgızistan'ın dengeli ve bazı değerlendirmelere göre RF yanlısı bir tutum almasına neden olmuştur. Ülkesinde önemli bir Rus nüfusa sahip olan Kazakistan için ise Rus diasporasının bu ülkenin dengeli ve çok yönlü dış politika izlemesinde önemli faktörlerden biri olduğu ifade edilmelidir. Örneğin Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev'in 4 Aralık 2019 tarihli DW demecinde Kırım ile ilgili 'Biz Kırım'da yaşanana ilhak demiyoruz. Olan oldu. İlhak Kırım için çok ağır bir kelime' şeklinde yaptığı değerlendirmede (Deutsche Welle, 2019) ülkesinde ikinci büyük etnik grubu teşkil eden Rus asıllı vatandaşlarının düşüncelerini dikkate aldığı yadsınamaz. Çalışmanın konusu doğrudan ilgilendirdiği için Türkmenistan ile ilgili de bir örnek verilmesi doğru olacaktır. Türkmenistan'ın 1993 tarihli RF ile imzalanan çifte vatandaşlık anlaşmasından 2003'te tek taraflı olarak çekildiği duyurması ülkenin Rus asıllı vatandaşlarını RF vatandaşlığı ile Türkmenistan vatandaşlığı arasında bir seçim yapmak zorunda bırakmıştır. Sorunun 1 Temmuz 2019'da Gazprom ile Türkmengaz şirketlerinin 5 yıllık doğal gaz anlaşmasının imzalamasından (Hronika Turkmenistana, 2019a) kısa bir süre sonra çözüldüğünün duyurulması (Hronika Turkmenistana, 2019b) RF'nin Türkmenistan'ın içinde bulunduğu sıkıntılı ekonomik durumdan istifade ederek diasporasına dâhil ettiği Rus asıllı Türkmenistan vatandaşlarının durumunu müzakerelerin bir parçası haline getirdiğine işaret etmektedir. Bu durum daha evvel bahsi geçen belgelerde RF'nin BDT devletleriyle ilişkilerinde diaspora temsilcilerinin sorunlarını gündeme getirmesi gerektiğine dair alınan kararların pratikte uygulanıyor olduğu ortaya koymaktadır. RF bu adımıyla hem diasporasının sorunu çözüme kavuşturmuş hem de Türkmenistan'ın çifte vatandaşlık anlaşmasından tek taraflı olarak çekilmesi şeklindeki dış politika kararının iç politikada doğurduğu uygulamaları değiştirmesini sağlamıştır⁹.

RF dış politikasında Rus diasporasının yeri ile ilgili Rus ve yabancı uzmanların birçok önemli değerlendirmesi bulunmakla birlikte bunlardan bazılarında yer verilmesi doğru olacaktır. Jeremy Bender, RF'nin yakın çevresinde nüfuz alanını genişletme arzusu içinde olduğu belirterek bu amacın gerçekleştirilmesi için Gürcistan ve Ukrayna örneklerinde olduğu gibi Rus diasporasını kullanarak sert güç (hard power) politikalarına devam edeceğini iddia etmektedir. Yakın bir görüşe sahip olan Pranas Ciziunas ise RF'nin yakın çevresindeki ülkelerin ABD ile askeri entegrasyonunu engellemek için bölgedeki etnik farklılıkları ve Rus diasporasını bir araç olarak gördüğünü savunmaktadır (Sencerman 2018: 46).

Diasporayı RF dış politikası için önemli bir unsur olarak değerlendiren Petr Sporışev, konu ile ilgili çalışmasında diaspora temsilcilerinin RF'ye göç etmelerine olanak sağlayan kanuni düzenlemelerin doğurduğu sonuçlara dikkat çekmektedir. Sporışev'e (2012: 20) göre, RF'ye göç etmeye karar verenlerin ekseriyeti nüfus ve iş gücü ihtiyacı olan Sibiry ve Uzakdoğu bölgeleri yerine ülkenin gelişmiş yerleşim birimlerini tercih edecek olması RF'nin demografik ve ekonomik sorunlarının çözümüne katkı sağlamayacağı gibi devletin jeostratejik çıkarlarına da zarar verecektir. Sporışev, mesken ülkelerde yüksek nüfus oranına sahip, toplumsal hayatın siyaset, ekonomi, eğitim ve kültür gibi alanlarına entegre olmuş ve jeopolitik mücadelenin yürütüldüğü bilhassa Ukrayna, Belarus ve Kazakistan gibi ülkelere soydaşların RF'ye göç etmelerinin teşvik edilmemesi gerektiğinin altını çizmektedir.

⁹ Türkmenistan Rus asıllı vatandaşları içinden Türkmenistan pasaportuna sahip olmak isteyenler için RF vatandaşlığından çıkma şartını kaldırmıştır

Dikkat çeken bir diğer analiz de İgor Zevelyov tarafından yapılmıştır. Zevelyov'a (2008: 38-39) göre, RF dış politikasında önemli bir yere sahip olan diaspora Moskova tarafından hiçbir zaman öncelik teşkil eden konu olmamıştır. Savını, Türkmenistan ve Baltık devletlerindeki diasporaya yönelik hak ihlallerinde RF'nin birtakım ekonomik çıkarları ön planda tutarak tepki vermesi örneklerine dayandıran uzman, Rusların ve Rus dilli olanların haklarının korunmasının Moskova tarafından bir amaç yerine post-Sovyet coğrafyasında başat kuvvet olmayı sağlayacak bir araç olarak telakki edildiğini öne sürmektedir.

Sonuç

Ekseriyetle trajik nedenlere bağlı olarak anayurtlarını terk eden grupların teşkil ettiği diasporalar zamanla göç edilen ülkelerde muhtelif sahalarda etki sahibi olan unsurlar haline gelmişlerdir. Bu sahalardan birini de dış politika oluşturmaktadır. Bu bağlamda, nüfusu 20 ile 30 milyon arasında olduğu tahmin edilen ve yapısı ve diğer özellikleri bakımından modern diaspora yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün olan Rus diasporası gerek anayurdu olan Rusya Federasyonu gerekse eski Sovyet cumhuriyetlerinin dış politikalarına etki eden en önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bir müddet kimlik bunalımı yaşayan RF, dış politikada bu sorunu post-Sovyet coğrafyasını doğal etki alanı olarak görmeye başlayarak aşabilmiştir. Bu gelişmenin altında yatan en önemli etkenlerden birini bölgede etnik azınlık haline gelen Rusların durumu oluşturmuştur. Diasporaya ait toplulukların anavatanı olması dolayısıyla kendisine bu grupların haklarının korunmasını bir sorumluluk haline getiren RF, bu konuyu 1990'lı yıllardan bugüne dış politikasında gündemde tutarak önemli stratejik kazanımlar elde etmiştir. Bu süre zarfında kavramsal, coğrafi ve hukuki olarak kapsamı genişletilen Rus diasporası başlangıçta etnik aidiyet temelinde şekillenmiş olan bir insan topluluğundan RF'ye, Rus dili ve kültürüne yakınlık hisseden/hissettiğini beyan eden toplulukların da dâhil edildiği yeni bir boyuta evrilmiştir. Diğer bir ifadeyle, yurtdışında daimi olarak yaşayan RF vatandaşlarını, eskiden Sovyetler Birliği ve onu teşkil eden cumhuriyetlerin vatandaşlığına sahip olanları ve RF'ye vatandaşlık bağıyla bağlı olmamalarına rağmen Rus dili ve kültürüne, Rusya halklarına ve genel olarak RF'ye tarihsel, kültürel ve diğer nedenlere bağlı olarak kendilerini yakın hisseden, bunu beyan edenleri RF diasporası olarak değerlendirmektedir. Eski Sovyet cumhuriyetleri ile dünyanın diğer devletlerinde yaşayan topluluklardan oluşan Rus diasporasının RF dış politikasında temelde iki amaç için önem arz ettiği görülmektedir. Genel olarak yabancı devletlerde Rus dili ve kültürünün tanıtılması/yaygınlaştırılması ve buralarda RF hakkında olumlu imajın yaratılması faaliyetleriyle yumuşak gücüne ve kamu diplomasisine katkı sağlamak amacı ile yakın çevresi/arka bahçesi olarak telakki ettiği BDT coğrafyasındaki devletlerin kendi nüfuz alanında kalmalarını temin etme amacının, RF'nin diaspora politikasının temel konularını teşkil ettiği ifade edilebilir.

Bu bağlamda, başta Avrupa olmak üzere dünyanın muhtelif bölgelerinde faşizmin ve Nazizm'in canlandırılmasını engellemede, II. Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'nin kurtarıcı olarak görülmesini sağlamada; insanlık medeniyetine sağladığı katkısı temel olarak Rus dili ve kültürünün yabancı devletlerde yaygınlaşmasını temin etmede ve en mühimi Transdinyester, Abhazya, Güney Osetya ve Ukrayna krizleri/ihtilaflarında olduğu gibi post-Sovyet coğrafyası devletlerinin AB ve NATO'ya üye olmalarını engellemede ve Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan örneklerinde olduğu gibi bu devletlerin iç ve dış politika kararlarına etki edebilmede Rus diasporası RF dış politikasının sosyal/beşeri dayanağını oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- CIA (2019). "The World Factbook". (Erişim Tarihi: 07.06.2019).
<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ti.html>
- CİJA (2014). "Demographics of Israel". (Erişim Tarihi: 07.06.2019).
<https://cija.ca/resource/israel-the-basics/demographics-of-israel/>
- CNTD (1996). "O programme mer po podderjke sootchestvennikov za rubejom. Postanovleniye Pravitelstva Rossiyskoy Federatsii ot 17 Maya 1996 goda". (Erişim Tarihi: 09.06. 2019).
<http://docs.cntd.ru/document/9019851/>
- Deutsche Welle (2019). "Prezident Kazahstana: Mı ne nazıvayem to, chto proizoshlo v Krimu, anneksiyey". (Erişim Tarihi: 14.01. 2020).
<https://p.dw.com/p/3U9Pf>
- FINKEL, M. (2014). "Rossiya razdavit gadinu (Rusya Alçakların Sonu Getirecek)". (Erişim Tarihi: 11.06. 2019).
<http://zavtra.ru/blogs/rossiya-razdavit-gadinu>
- Garant (2013). "Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii 2013 g". (Erişim Tarihi: 10.06. 2019).
<https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70218094/>
- Hronika Turkmenistana (2019a). "Gazprom i Turkmengaz zaklyuchili pyatiletniy kontrakt". (Erişim Tarihi: 14.01. 2020).
<https://www.hronikatm.com/2019/07/gazprom-contract-signed/>
- Hronika Turkmenistana (2019b). "V Turkmenistane nachalsya massoviy priyom dokumentov ot bipatridov na polucheniye zagranpasportov". (Erişim Tarihi: 14.01.2020).
<https://www.hronikatm.com/2019/07/o-slozhnostyah-polucheniya-pasportov-bipatridami-v-turkmenistane/>
- Intelros (2005). "Poslaniye Prezidenta Rossii Vladimira Putina Federalnomu Sobraniyu". (Erişim Tarihi: 10.06. 2019).
<http://www.intelros.org/lib/putin/2005.htm>
- Intelros (2007). "Obzor vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii". (Erişim Tarihi: 10.06. 2019).
<http://www.intelros.ru/index.php?newsid=316>
- Intelros (2007). "Poslaniye Prezidenta Rossii Borisa Yeltsina FS RF: Ob ukreplenii Rossiyskogo gosudarstva". (Erişim Tarihi: 09.06.2019).
http://www.intelros.ru/2007/02/04/poslanija_prezidenta_rossii_borisa_elcina_federalnomu_sobraniju_rf_1994_god.html

Joshua Project (2019). "Country". (Erişim Tarihi: 07.06.2019).

<https://joshuaproject.net>

Kremlin (1999). "Federalniy zakon ot 24.05.1999 g. O gosudarstvennoy politike Rossiyskoy Federatsii v otnoshenii sootchestvennikov za rubejom". (Erişim Tarihi: 09.06.2019).

<http://www.kremlin.ru/acts/bank/13875/page/3>,

Kremlin (2003). "Poslaniye Federalnomu Sobraniyu Rossiyskoy Federatsii". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/21998>

Kremlin (2008). "Dmitriy Medvedev vstupil s zayavleniem v svyazi s situatsiey v Yuzhnoy Osetii". (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

<http://www.kremlin.ru/events/president/news/1043>

Kremlin (2008). "Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii 2008 g". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<http://www.kremlin.ru/acts/news/785>

Kremlin (2010). "Voyennaya doktrina Rossiyskoy Federatsii 2010 g". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<http://www.kremlin.ru/supplement/461>

Kremlin (2019). "Ukaz ob opredelenii v gumanitarnih tselyah kategoriy lits, imeyushih pravo obratitsya s zayavleniyami o priyome v grazdanstvo Rossii v uproshennom poryadke". (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

<http://www.kremlin.ru/acts/news/60358>

Lawmix (1992). "Rasporyajeniye Prezidenta RF ot 30.11.1992 O Voprosah Zashiti Prav i İnteressov rossiyskih grajdan za predelami RF". (Erişim Tarihi: 09.06.2019).

<https://www.lawmix.ru/pprf/93159>

Pravfond (2014). "Programma raboti s sootchestvennikami za rubejom, na 2015-2017 godi". (Erişim Tarihi: 14.01.2020).

http://pravfond.ru/media/admin/Programma_sootech_2015-2017.pdf

Regnum (2005). "Memorandum Kozaka: Rossiyskiy plan obyedineniya Moldovi i Pridnestrovya". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<https://regnum.ru/news/458547.html>

RIA Novosti (2018). "İzrail podderjivaet Rossiyu v borbe s reabilitatsiyey natsizma, zayavil posol (İsrail Rusya'nın Nazizm'in Tekrar Canlandırılmasına Karşı Yürüttüğü Mücadeleyi Desteklemektedir)". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<https://ria.ru/20180130/1513647598.html>

RIA Novosti (2019). "Rossiya budet zashishyat interesi poluchivshih grazdanstvo jiteley Donbassa". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<https://ria.ru/20190426/1553076055.html>

RF Dışışleri Bakanlığı (2005). "Strategicheskiy kurs Rossii s gosudarstami-uchastnikami SNG". (Erişim Tarihi: 09.06.2019).

http://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptlCk B6BZ29/content/id/427752

RF Dışışleri Bakanlığı (2016). "Kontsepsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii 2016 g". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

http://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptlCk B6BZ29/content/id/2542248

RG (2014). "Stenogramma pryamoy linii s Vladimirom Putinım". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<https://rg.ru/2014/04/17/liniya-site.html>

RG (2014). "Voyennaya doktrina Rossiyskoy Federatsii 2014 g". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>

Rossotrudnichestvo (2019). "O Rossotrudnichestve". (Erişim Tarihi: 14.01.2020).

<http://rs.gov.ru/ru/about>

Russia Beyond (2008). "Why Russia's response to Georgia was right". (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

<https://www.rbth.com/articles/2008/08/13/lavrov.html>

SHAMSHİYEV, S. (2015). "Vozle posolstva Turtsii v Bishkeke prohodit miting (Türkiye'nin Bişkek Büyükelçiliđi önünde miting düzenleniyor)". (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

<https://24.kg/reportazhi/23721/>

TDK, "Diaspora". (Erişim Tarihi: 02.06.2019).

<http://sozluk.gov.tr/>

Ukrayna Merkez Seçim Komisyonu (2019a). "Vıborı Prezidenta Ukrayını 31 bereznıya 2019 roku". (Erişim Tarihi: 14.01.2020).

https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-prezidenta-ukraini/vibori-prezidenta-ukraini-2019.html

Ukrayna Merkez Seçim Komisyonu (2019b). "Pozachergovi vıborı narodnih deputativ Ukrayını 21 lıpnıya 2019 roku". (Erişim Tarihi: 14.01.2020).

https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-narodnih-deputativ-ukraini/pozachergovi-vibori-narodnih-deputativ-ukraini-21-lipnya-2019-roku.html